

Uloga nogometa u turizmu Hrvatske

Očić, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Međimurje in Čakovec / Međimursko veleučilište u Čakovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:110:893508>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Polytechnic of Međimurje in Čakovec Repository -
Polytechnic of Međimurje Undergraduate and
Graduate Theses Repository](#)

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ MENADŽMENT TURIZMA I
SPORTA

JOSIP OČIĆ

ULOGA NOGOMETA U TURIZMU HRVATSKE

ZAVRŠNI RAD

ČAKOVEC, 2022.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ MENADŽMENT TURIZMA I
SPORTA

JOSIP OČIĆ

ULOGA NOGOMETA U TURIZMU HRVATSKE
THE ROLE OF FOOTBALL IN CROATIAN TOURISM

ZAVRŠNI RAD

Mentor:

doc. dr. sc. Nevenka Breslauer, prof. v. š.

ČAKOVEC, 2022.

Sažetak

Sport i turizam postoje od antičkih vremena. Neprestano su se razvijali u povijesti sve do modernoga doba u kojem su oba doživjela procvat. Riječ je o multimilijarderskim industrijama s neraskidivom poveznicom. Nogomet kao najpopularniji sport na svijetu, i najvažniji za ovaj rad, u današnjem obliku pojavio se tijekom 19. stoljeća. U isto vrijeme, nakon industrijalizacije i modernizacije, turizam je postajao sve važniji aspekt u svijetu. Spajanjem pojmova sport i turizam dolazimo do termina sportski turizam koji je sam po sebi toliko široka tema da zaokupljuje brojne autore i znanstvenike. Mnogobrojne su podjele sportskoga turizma, a jedna od njih je i nogometni turizam. U Hrvatskoj povijesti turizam i sport također su imali vrlo važnu ulogu. Ta uloga i veza između navedenih pojmova pokušat će se pobliže razjasniti u ovom radu u obliku povijesnoga razvoja u svijetu i Hrvatskoj. Nadalje, u ovom završnom radu analizirat će se uloga nogometa u turizmu Hrvatske u dvjema županijama: Međimurskoj i Istarskoj. To su dvije županije u kojima nogomet ima važnu ulogu u razvoju sportskoga turizma u obliku pripreme nogometaša, odigravanja nogometnih utakmica, organizacije nogometnih kampova te edukacije ili pak rehabilitacije nogometaša.

Ključne riječi: *nogomet, turizam, sportski turizam, Istra, Međimurje, Hrvatska.*

Summary

Sports and tourism have existed since ancient times. They have been constantly evolving throughout history, until the modern age in which both flourished. These two are multi-billionaire industries with an unbreakable link. Football as the most popular sport and the most important for this paper, in its present form appeared during the 19th century. At the same time, after industrialization and modernization, tourism became increasingly important aspect of the world. By merging sports and tourism we acknowledge the concept of sports tourism, which in itself is such a broad topic that it preoccupies many authors and scientists throughout their lives. There are numerous divisions of sports tourism, and one of them is football tourism. In Croatian history, tourism and sports have also played a very important role. This role and the connection between the mentioned concepts will be clarified in this paper through the historical development in the world and in Croatia. Furthermore, this final paper will analyze the

role of football in Croatian tourism through two counties: Međimurje and Istria. These are two counties in which football plays an important role in the development of sports tourism through the preparation of football players, playing football matches, organizing football camps and education or rehabilitation of football players.

Key words: *football, tourism, sports tourism, Istria, Međimurje, Croatia.*

SADRŽAJ

Sažetak

1.	Uvod	4
2.	Nogomet u povijesti.....	5
2.1.	Srednji vijek i renesansa	5
2.2.	Devetnaesto stoljeće	6
2.3.	Dvadeseto stoljeće	8
2.4.	Nogomet u Hrvatskoj.....	11
3.	Općenito o turizmu	14
3.1.	Turizam i povijest	16
3.2.	Turizam u Hrvatskoj	17
3.3.	Brojke hrvatskoga turizma.....	18
4.	Sportski turizam.....	21
4.1.	Definiranje pojma <i>sportski turizam</i>	21
4.2.	Sportski turizam u Hrvatskoj	24
4.3.	Nogometni turizam	25
4.4.	Nogometni turizam i Hrvatska.....	27
5.	Nogomet i turizam na primjeru Istarske i Međimurske županije...	31
5.1.	Istarska županija	32
5.2.	Međimurska županija.....	35
6.	Zaključak	37
7.	Literatura.....	38

1. Uvod

Nogomet je jedan od najpopularnijih sportova na svijetu. Igra ga gotovo milijarda ljudi na svim kontinentima, a najpopularniji je u Europi i Južnoj Americi. Sama nogometna igra djeluje vrlo jednostavno – potrebno je zabiti gol i postići barem jedan više od suparnika da bi se pobijedilo. No unatoč toj svojoj jednostavnosti, zaljubljenicima u sport pruža emocije, nadahnuće i radost. Najveća snaga nogometa leži upravo u njegovoj jedinstvenoj privlačnosti. Može se igrati posvuda i mogu ga igrati svi, od mlađih do starijih, bogatih i siromašnih, kao što mogu igrati i oba spola. Međutim ono što razlikuje vrhunske nogometaše i rekreativce, svakako je sposobnost kvalitetnoga igranja i vještine s loptom. Riječima Johana Cruyffa, igrati nogomet jako je jednostavno. Ali igrati jednostavni nogomet najteža je stvar koja postoji. Zbog svoje popularnosti brojni su ljudi na neki način povezani s nogometom. Hrvatska kao turistička i sportska nacija odličan je primjer navedene tvrdnje. Turizam kao pojava neraskidivo je vezan uz sport, pa tako i uz nogomet. Od samih početaka sporta i turizma pa sve do današnjih dana njihova međusobna povezanost u svijetu i Hrvatskoj sve je izraženija. Krovna nogometna organizacija poznatija pod nazivom *Federation Internationale de Football Association* (FIFA) procijenila je da je na prijelazu u 21. stoljeće bilo registrirano više od 250 milijuna aktivnih nogometaša što čini oko 4% svjetske populacije. Također, procijenjeno je da više od 1,3 milijardi ljudi nogomet na neki način zanimljiv (<https://www.britannica.com/sports/football-soccer>, 31. 1. 2022.). Ove brojke jasno ukazuju na popularnost nogometa i povezanost s turizmom kao sektorom prepunim ljudskih resursa. U Hrvatskoj je nogomet kao dio turističke ponude najviše zastupljen u Istarskoj i Međimurskoj županiji. U te dvije županije dolazi najviše nogometnih klubova na pripreme i igranje prijateljskih utakmica.

2. Nogomet u povijesti

Začeci nogometa sežu do prapovijesti, no povijest moderne nogometne igre može se pratiti od prve polovice 19. stoljeća. Prije 3000 godina drevni Kinezi igrali su igru imena *cuju* ili, prema nekim izvorima, *Tsu Chu* gdje bi *Tsu* značilo *udarati*, a *Chu* je *lopta od životinjske kože*. Riječ je o prvoj poznatoj igri s loptom u povijesti u kojoj je uključeno udaranje lopte nogom, a igranje rukom nije bilo dozvoljeno.

U antičkoj Grčkoj igrala se igra naziva *episkyros*, a Rimljani su igrali *harpascum*, igru koju su donijeli u Britaniju. Postoje naznake da je upravo *harpascum* začetak razvoja današnjega nogometa u Engleskoj, međutim nije poznato u kojoj su mjeri Britanci preuzeli tu igru, a koliko su sami razvili svoje varijante. *Episkyros* i *harpascum* su, za razliku od igre *cuju*, igrani i rukama te su bili vrlo nasilni. Igrale su ih mase ljudi i u mnogim slučajevima rezultirale su ozljedama, čak i smrću. Više su sličile spoju današnjega ragbija, odbojke i hrvanja nego modernom nogometu.

Od ostalih igara sličnih nogometu izdvaja se *kemari* iz Japana i *pasuckuakohowog* iz Sjeverne Amerike. Kemari se razvio iz drevnoga kineskog *cuju* nogometa, a igrači su pokušavali zadržati loptu u zraku između dvaju bambusovih štapova bez korištenja ruku. Prvi dokazi igre potječu iz 644. godine. *Pasuckuakohowog* se prevodi doslovno kao „oni koji se okupljaju da bi igrali loptu nogom“. Također, kao i mnoge rane verzije nogometa, on se igrao među velikim brojem ljudi (čak i do 1000 ljudi), bio je vrlo nasilan i veze s nogometom ima samo u povojima (https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_association_football, 1. 2. 2022.).

2.1. Srednji vijek i renesansa

Od 12. stoljeća nadalje igre koje su sličile nogometu igrale su se na livadama i cestama u ruralnoj Engleskoj. Nagađa se kako je porijeklo ovih igara u poganskim svečanostima koje su slavile povratak proljeća. Osim udaranja nogom ove su igre uključivale i udaranje lopte šakom. Kao i mnoge druge varijante, ova je također nasilna i grublja od današnjega nogometa. Tijekom igre kada se jedno selo natjecalo protiv drugoga, svi su bili uključeni: muškarci i žene, odrasli i djeca, bogati i siromašni. Udarali su, bacali ili

nosili loptu često načinjenu od napuhanoga životinjskog mjehura kroz uske prolaze i ulice, preko livada i potoka, sve dok najjači ili najsposobniji seljanin nije prenio loptu kroz vrata suparničke župne crkve. Uzimajući u obzir sve navedeno, ne čudi da su kraljevi često zabranjivali te igre zbog nedostatka pravila i viška nasilja. Eduard II., engleski kralj s početka 14. stoljeća, zabranio je igre 1314., a njegovi su nasljednici produljili zabranu još stoljećima unaprijed. No to nije spriječilo puk u igranju.

Iznimno bitna značajka u daljnjem razvoju nogometa bila je njegova raširenost i činjenica da su ga igrale velike količine ljudi. U renesansnoj Italiji, ponajviše Firenci, igrao se *calcio*, profinjenija verzija engleskoga divljaštva. Naziv *calcio* zadržao se u talijanskom jeziku za nogomet sve do danas. *Discorso sopra il gioco del calcio fiorentino* (Bardi, 1580) opisuje način na koji bi trebali izgledati igrači *calcia*: „Gospoda, od osamnaest do četrdeset pet godina, lijepi i snažni, hrabri i odvažnog držanja“. Od njih se očekivalo da nose „dobru odjeću“. Stoga i ne čudi da su brojni slavni Firentinci poput obitelji Medici, pape Klementa VII., Lava XI. i Urbana VIII. bili igrači *calcia*.

Početak industrijalizacije i urbanizacije uvelike se smanjilo slobodno vrijeme običnoga radnika za igranje nogometa, a i brojne zakonske zabrane igranja zbog nasilja i grubosti još su uvijek bile na snazi. Međutim nogomet se nastavio razvijati u privatnim školama poput Winchestera, Charterhousea i Etona. Svaka je škola imala svoja pravila, bez ikakve usuglašenosti o broju igrača, terenu, veličini vrata ili igranja rukom što će se uskoro promijeniti kodifikacijom pravila i osnivanjem prvoga nogometnog saveza.

2.2. Devetnaesto stoljeće

Početak 19. stoljeća nogomet je zbog svoje popularnosti uveden u većine škola kao najbolji način zadržavanja mladih u dobroj tjelesnoj formi. U to se vrijeme već uvelike razlikovao od srednjovjekovnoga nogometa masa. Međutim svaka je škola imala svoja pravila, a najveća razilaženja događala su se u mogućnosti ili nemogućnosti nošenja lopte rukom. Neke škole poput Rugbyja, Marlborougha i Cheltenhama u pravilima su dopuštale korištenje ruku, dok su ostale škole poput Harrowa, Charterhousea i

Westminstera isključivale upotrebu ruku u igri. Ovo je onemogućavalo igranje među školama ili na fakultetima zbog velikih razlika u pravilima. Stoga 1848. skupina studenata sa Sveučilišta Cambridge odlučila se sastati i donijeti neka pravila za razvoj igre. Pravila nisu u potpunosti prihvaćena, ali su bila prvi pokušaj da igra postane jednaka za sve sudionike i vrlo su važna za nogometnu povijest. Prva kopija tih pravila nažalost više ne postoji, ali kasnija verzija iz 1856. čuva se u školi u Shrewsburyju. Prva su pravila koja jasno naglašavaju kako se lopta može igrati bilo kojim dijelom tijela osim rukom.

Godine su prolazile, a ujednačenih pravila po kojima bi se igrala nogometna igra nije bilo. U listopadu 1863. godine predstavnici škola Harrow, Shrewsbury, Eton, Rugby, Marlborough i Westminster donijeli su još neka pravila koja su zapravo bila poboljšana pravila sveučilišta Cambridge. Nakon brojnih ranijih sastanaka 11 predstavnika londonskih klubova sastalo se 26. listopada 1863. godine i tom prilikom osnovalo *The Football Association* (u daljnjem tekstu FA), prvo službeno nogometno tijelo u povijesti. U prosincu FA donosi prva kodificirana Pravila nogometne igre. Brojni klubovi nisu se slagali s novonastalim pravilima te tu dolazi do prvih pravih podjela između nogometa i ragbija. Grublja igra s udaranjem, nošenjem lopte i više kontakta izrasla je u ono što danas zovemo ragbi prema školi iz Rugbyja, a nogomet od druge polovice 19. stoljeća do danas nezaustavljivo raste. Tijekom utakmice primjenjivana su pravila daleko drugačija od današnjih. Iako su određeni duljina i širina terena za igru, pravila ubacivanja, izvođenja lopte s centra i ostalo, nije bio određen broj igrača, kaznenih udaraca ili oblik lopte te su se kapetani morali sami dogovoriti o tim detaljima prije početka svake utakmice.

S vremenom se osnivalo sve više ekipa i nogomet je polagano skrenuo sa svojega porijekla u školama. Doneseno je pravilo o okruglim loptama i momčadima s 11 igrača. Dodana je crvena traka između vratnica koja označava vrh vrata. S tim napretkom u pravilima i broju momčadi 1867. godine igrano je prvo organizirano natjecanje na svijetu pod nazivom Youndan kup. To je natjecanje trajalo četiri godine, sve do osnivanja najstarijega nogometnog natjecanja u svijetu, FA kupa. 1871. tajnik FA-a Charles Alcock predložio je održavanje turnira povezanog s FA-om, što je i prihvaćeno.

Zanimljivo je kako su u finalu natjecanja, nakon svega 13 susreta, favorizirani Royal Engineers izgubili od Wanderersa 1:0. Razlog tome jest ozljeda jednoga njihova igrača, a tada izmjene još nisu bile uvedene kao pravilo te su većinu utakmice igrali s igračem manje. Susret je pratilo oko 2000 gledatelja s plaćenim ulaznicama.

FA kup pokazao se vrlo uspješnim projektom i unutar nekoliko godina svi engleski klubovi željeli su participirati. Kako bi to mogli, morali su prihvatiti važeća pravila što je dovelo do brzog širenja jedinstvenih pravila u nogometu. 1885. FA je dozvolio profesionalizaciju nogometa i plaćanje igrača. Takav postupak značio je da se treba igrati više utakmica kako bi se isplaćivale plaće igrača i zadržala vjernost navijača. Stoga je William McGregor iz Aston Ville predložio ligaško natjecanje s odigravanjem susreta kod kuće i u gostima. Ideju je prihvatilo 12 klubova i 17. travnja 1888. godine formalno je osnovano najstarije ligaško natjecanje na svijetu koje se zadržalo sve do danas – English Football League.

Prva međunarodna utakmica odigrana je u Glasgowu 30. studenog 1872. godine između Škotske i Engleske. Susret je završio 0:0 i time je stvoreno jedno od najvećih međunarodnih sukobljavanja na svijetu. Prva neeuropska utakmica odigrana je 28. studenog 1885. u Newarku između SAD-a i Kanade, a završila je 1:0 u korist Kanađana.

Velika Britanija zaslužna je za upoznavanje s nogometnom igrom u mnogim dijelovima svijeta. Prvo mjesto „izvoza“ bila je Argentina 1865. gdje su tamošnji Britanci osnovali Buenos Aires Football Club. Od 1879. nadalje osnovani su i prvi klubovi u Danskoj, Švicarskoj, Njemačkoj, Nizozemskoj, Belgiji... Širenje igre po svijetu počelo je i nezaustavljivo raste.

2.3. Dvadeseto stoljeće

Početak 20. stoljeća potreba za izvršnim tijelom u svjetskom nogometu postala je očita. Popularnost međunarodnih utakmica rasla je i nogomet se širi u sve veći broj država. 1903. na inicijativu FA-a održani su prvi sastanci o osnivanju međunarodnoga tijela, ali bez uspjeha. Godinu kasnije, 1904., u Parizu je osnovana FIFA. Već 1908. na Olimpijskim igrama nogomet postaje jedan od popularnijih sportova sa šest

reprezentativnih vrsta. Nogomet se nastavio razvijati diljem svijeta, najviše u Europi i Južnoj Americi, a danas FIFA broji više od 200 zemalja članica, što znači da je veći broj članica FIFA-e nego Ujedinjenih naroda.

FIFA je sačinjena od različitih organizacija raspoređenih po kontinentima, a riječ je o sljedećima (<https://www.fifa.com/associations/>, 2. 2. 2022.):

- AFC – Azija („Asian Football Confederation“);
- CONCACAF – Sjeverna i srednja Amerika, Karibi („Confederation of North, Central American and Caribbean Association Football“);
- CONMEBOL – Južna Amerika („Confederation Sudamericana de Futbol“);
- UEFA – Europa („Union of European Football Associations“);
- OFC – Oceanija („Oceania Football Confederation“);
- CAF – Afrika („Confederation Africane de Football“).

1914. godine FIFA proglašava Olimpijsko natjecanje u nogometu „svjetskim prvenstvom za amatere“. Razlog tomu je taj što su se tad i narednih 10 godina na Olimpijskim igrama natjecali isključivo amateri koji nisu bili plaćeni za igranje nogometa. Kasnije sagledavajući uspjeh nogometa na Olimpijskim natjecanjima, FIFA je razmišljala o osnivanju vlastitoga neovisnog natjecanja. Kako su za reprezentacije ipak sve više igrali profesionalni nogometaši, pojavila se potreba za novim turnirom. 28. svibnja 1928. godine odlučeno je održavanje samostalnoga svjetskog prvenstva. Urugvaj se pokazao kao najbolji izbor s obzirom na prijašnje rezultate i desetu godišnjicu samostalnosti u 1930. godini te je odabran kao domaćin prvoga svjetskog nogometnog prvenstva u povijesti. Početkom odigravanja svjetskih prvenstava nogomet na Olimpijskim igrama pada u drugi plan što se zadržava sve do danas. Nakon Urugvaja 1930. odigrano je 20 svjetskih prvenstava s prekidima tijekom svjetskih ratova. U nastavku slijedi tablica svih odigranih svjetskih prvenstava, kao i podaci o posjećenosti za dokaz o rastućoj popularnosti.

Tablica 1. Odigrana svjetska nogometna prvenstva

Red. broj	Godina	Domaćin	Broj ekipa	Broj gradova/stadiona	Ukupan broj gledatelja	Broj gledatelja po utakmici
1.	1930.	Urugvaj	13	1/3	434.000	24.111
2.	1934.	Italija	16	8/8	395.000	23.235
3.	1938.	Francuska	15	9/10	483.000	26.833
4.	1950.	Brazil	13	6/7	1.337.000	60.773
5.	1954.	Švicarska	16	6/6	943.000	36.269
6.	1958.	Švedska	16	12/12	868.000	24.800
7.	1962.	Čile	16	4/4	776.000	24.250
8.	1966.	Engleska	16	7/8	1.614.677	50.459
9.	1970.	Meksiko	16	5/5	1.673.975	52.312
10.	1974.	Njemačka	16	9/9	1.774.022	46.685
11.	1978.	Argentina	16	5/6	1.610.215	42.374
12.	1982.	Španjolska	24	14/17	1.856.277	35.698
13.	1986.	Meksiko	24	9/12	2.407.431	46.297
14.	1990.	Italija	24	12/12	2.517.348	48.411
15.	1994.	SAD	24	9/9	3.587.538	68.991
16.	1998.	Francuska	32	9/10	2.785.100	43.517
17.	2002.	Južna Koreja/ Japan	32	20/20	2.705.197	42.269
18.	2006.	Njemačka	32	12/12	3.115.800	48.684
19.	2010.	Južna Afrika	32	9/10	3.178.856	49.670
20.	2014.	Brazil	32	12/12	3.429.873	53.592
21.	2018.	Rusija	32	11/12	3.572.000	47.371

Izvor: Vlastita izrada prema Bartoluci, M., Škorić, S., Andrijašević, M. i suradnici (2021.): Menadžment sportskoga turizma i njegovih srodnih oblika

U prikazanoj tablici može se vidjeti rast broja ekipa koje sudjeluju na prvenstvu, počevši sa prvim prvenstvom koje se odigralo u Urugvaju na kojem je nastupilo

skromnih trinaest reprezentacija, dok je na posljednjih šest prvenstava broj reprezentacija došao do trideset dvije ekipe.

Iz godine u godinu povećavo se broj ekipa, a time i ukupan broj gledatelja na cijelom prvenstvu, što je svakako jedan od glavnih pokazatelja da se osim interesa za nogomet povećao i broj putovanja. Ovi podaci od velike su važnosti za shvaćanje povezanosti turizma i sporta, u ovom slučaju nogometa. Daleko najposjećenije prvenstvo odigralo se 1994. u SAD-u s nevjerojatnim prosjekom od gotovo 70 000 ljudi po utakmici. To se može pripisati ponajviše kvalitetnoj infrastrukturi, ogromnim stadionima i popularizaciji nogometa u SAD-u. Događaji poput toga uvelike pridonose širenju popularnosti sporta, pogotovo u državama poput SAD-a u kojima nogomet nije najpopularniji sport.

Svjetsko nogometno prvenstvo u Kanadi, Meksiku i SAD-u 2026. godine brojat će čak 48 reprezentacija, prvi put u povijesti. Također, to će biti prvo prvenstvo u povijesti koje se održava u čak trima zemljama. Dosad su jedino Južna Koreja i Japan 2002. godine imali dvojno domaćinstvo.

2.4. Nogomet u Hrvatskoj

Nogomet se prvobitno u Hrvatskoj igrao davne 1873. godine, a igrali su ga Englezi koji su došli u Rijeku radi izgradnje tvornice. Prva neslužbena nogometna utakmica na području Hrvatske odigrana je između mađarskih željezničara i engleskih mornara. 1880. godine lokalni hrvatski mladići počeli su igrati nogomet u Županji. Nogometna lopta kojom su se igrale utakmice 1880. godine i kasnije na području Županje sačuvana je i danas. Postoje i zapisi o tome kako su nogomet igrali učenici u Zadru, a malo kasnije (oko 1900. godine) u Istri, Slavoniji i drugim gradovima diljem Hrvatske. Važno je spomenuti i slavnog dr. Franju Bučara. Naime, pojava nogometa u samoj Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji vezana je uz dr. Franju Bučara 1893. u Zagrebu kad je nakon studija na Centralnome gimnastičkom zavodu u Stockholmu upoznao javnost s novom igrom.

Prvo izdanje Pravila nogometne igre na hrvatskom jeziku tiskano je 1896. godine u Zagrebu. Na početku se nogomet igrao u okviru gimnastičke organizacije „Hrvatski

sokol“. Prvi hrvatski sportski klub koji u svojem imenu naglašava opredijeljenost za nogomet jest Prvi nogometni i športski klub (PNIŠK) Zagreb, a osnovan je 1903. godine. Najstariji klub u Hrvatskoj s neprekidnim djelovanjem jest današnji HNK Segesta Sisak koji se natječe u 3. HNL-u Središte. Prema nekim izvorima osnovan je već 1906. godine, iako postoje naznake da je klub službeno počeo djelovati godinu kasnije, prvotno samo kao učenički klub.

Početak 20. stoljeća, kada su u Hrvatskoj počeli nastajati i mnogi drugi nogometni klubovi, došlo je do želje nogometnih čelnika za oblikovanjem nacionalnoga nogometnog saveza. Težnja Hrvata za uspostavljanjem vlastitoga sportskog saveza još je više rasla nakon što je u Zagrebu, na Marulićevu trgu, na mjestu na kojem se danas nalazi Sveučilišna knjižnica, 28. listopada 1906. odigrana prva javna nogometna utakmica između HAŠK-a i PNIŠK-a (1:1). Utakmica je igrana po tada važećim engleskim pravilima. Stoga je Hrvatski nogometni savez osnovan 13. lipnja 1912. godine. Uzimajući u obzir burnu povijest Hrvatske u 20. stoljeću, možemo shvatiti zašto je članstvo potvrđeno tek 3. srpnja 1992., nakon što je Hrvatska postala samostalna.

Hrvatska nogometna reprezentacija modernoga doba oblikovana je 1990. godine. Ranije tijekom 20. stoljeća hrvatski nogometaši nastupali su pod zastavom Jugoslavije. Prvu međunarodnu utakmicu odigrala je 17. listopada 1990. na Maksimiru protiv reprezentacije SAD-a (2:1). Iako ju još nije priznala međunarodna zajednica, već se tada u hrvatskoj sportskoj javnosti smatrala izabranom vrstom Republike Hrvatske u nogometu. Zbog ratnih zbivanja koja su uslijedila na području cijele zemlje FIFA je nakon primanja u Ujedinjene narode i Međunarodni olimpijski odbor prihvatila Hrvatsku tek 3. srpnja 1992. godine. Tako kasni čin prihvaćanja u FIFA-u onemogućio je sudjelovanje u kvalifikacijama za već ranije spomenuto Svjetsko prvenstvo u SAD-u 1994. godine. No nije onemogućilo odabranoj vrsti postizanje vrhunskih rezultata na brojnim kasnijim natjecanjima.

Hrvatska je reprezentacija u razdoblju od priznanja do danas izborila plasman na jedanaest od trinaest velikih natjecanja, propustivši Europsko prvenstvo 2000. i Svjetsko prvenstvo 2010. godine. Do 2018. godine kruna tih nastupa bilo je osvajanje svjetske bronce u Francuskoj 1998. godine, kada su popularno zvani Vatreni na svojoj

prvoj svjetskoj smotri zadivili svijet. Na Svjetskom prvenstvu u Rusiji 2018. godine generacija predvođena izbornikom Zlatkom Dalićem uspjela je nadmašiti legendarne Brončane te izboriti finale Svjetskoga prvenstva u kojem je izgubila od Francuske (4:2). Srebrne reprezentativce u Zagrebu dočekalo je više od pola milijuna razdraganih navijača nakon što su svojim nastupima u Rusiji razgalili srca cijele nacije. Nakon serije briljantnih predstava kapetan Luka Modrić proglašen je najboljim igračem turnira za što je dobio Zlatnu loptu¹ (<https://hns-cff.hr/hns/o-nama/povijest/>, 5. 2. 2022.).

Na prvom velikom natjecanju, Europskom prvenstvu 1996. godine u Engleskoj, Hrvatska je stigla do četvrtfinala i izgubila od kasnijega prvaka Njemačke, a korak do polufinala ostala je i 2008. godine na europskoj smotri u Austriji i Švicarskoj.

Uspjesi u nogometu učinili su mnogo za popularnost Hrvatske u svijetu. Sama po sebi turistička zemlja prepuna potencijala postaje sve poznatija kada se pojavi na završnicama najpopularnijih natjecanja svjetskoga prvenstva u nogometu na kojem osvaja treće mjesto, odnosno brončanu medalju.

U Republici Hrvatskoj registrirana su 1 492 nogometna kluba te čak 119 634 registriranih aktivnih igrača i igračica nogometnih klubova u sustavu HNS-a, što je pak pozamašna brojka u odnosu na ukupan broj stanovnika Republike Hrvatske, unatoč smanjenju broja stanovnika (<https://hns-cff.hr/files/documents/23103/Godisnjak%202021%20HR%20web.pdf>, 5.2. 2022.).

Prema najnovijim podacima s Popisa stanovništva 2021. godine ukupan broj stanovnika u Hrvatskoj iznosio je 3 888 529 osoba, što je za 9,25% ili 396 390 osoba manje nego u 2011. godini (<https://popis2021.hr/>).

¹ Ballon d'Or-nagrada za najboljeg nogometaša u kalendarskoj godini.

3. Općenito o turizmu

Turizam u današnje vrijeme slovi za jednu od najmasovnijih, najdinamičnijih i najsloženijih društveno-ekonomskih pojava. Turizam nije lako definirati, stoga postoje mnoge definicije koje imaju ulogu pojasniti taj fenomen, no jedna od najstarijih definicija koju su osmislili švicarski teoretičari turizma W. Hunziker i K. Krapf još 1942. godine glasi: „Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova privredna djelatnost“ (Čavlek i sur., 2011:29).

Turizam uključuje sve aktivnosti proizašle iz putovanja i boravaka osoba izvan njihove uobičajene sredine ne dulje od jedne godine radi odmora, poslovnoga putovanja i drugih razloga nevezanih uz aktivnosti za koje bi primili ikakvu naknadu u mjestu koje posjećuju (UNWTO², 1999).

Analizirajući samo ove dvije od mnoštva drugih definicija turizma, može se doći do shvaćanja kako je turizam iznimno širok pojam. Brojne teorije i definicije ukazuju na to da turizam nije jednoznačna pojava, tj. da je multidimenzionalna pojava s obzirom na to da utječe na sve sfere ljudskoga života, od ekonomskih do društvenih aktivnosti, te je iznimno težak zadatak pronalaženje sveobuhvatne definicije turizma. Opće je poznata činjenica kako se turizam svrstava među vodeće gospodarske aktivnosti u svijetu. Razlog tome je taj što on obuhvaća više od polovice svjetske populacije i to u različitim oblicima i formama turističkih putovanja. Naravno, ovdje se govori o domaćim i međunarodnim relacijama, uz gospodarske učinke od više tisuća milijardi (bilijuna) dolara. Putovanja i turizam postali su vodeći gospodarski sektor na svjetskoj razini. Turizam je postao jedan od najvažnijih pokretača gospodarstva na svijetu jer povezuje narode i zemlje bez ikakvih predrasuda i to je jedan od glavnih razloga brzoga razvitka.

² UNWTO-svjetska turistička organizacija, agencija UN-a koja se bavi turizmom.

Turizam kao djelatnost obećava mnogo za cjelokupno gospodarstvo. Udio turizma u BDP-u velikoga broja turističkih zemalja kreće se između 3% i 4% (Eurostat, 2016).

S obzirom na putovanja mnogobrojne su podjele do kojih dolazi zbog složenosti turizma, a osnovni kriteriji kojima se teoretičari koriste jesu sljedeći (Čavlek i sur., 2011):

- duljina boravka (izletnički, vikend i boravišni turizam);
- prostor odvijanja (urbani i ruralni prostor);
- dobna struktura turista (dječji, omladinski, obiteljski i turizam „treće dobi“);
- godišnje doba (zimski-ljetni, sve češće jesen i proljeće);
- intenzitet korištenja prihvatnih kapaciteta (predsezonski, sezonski, postsezonski i izvansezonski).

Prema sadržaju boravka turizam se dijeli na sljedeće vrste: kulturni, zdravstveni, lovni i ribolovni, ekoturizam, naturizam, nautički, kongresni, vjerski, seoski, zimski, sportski (o kojemu više u nastavku rada) te mnogi drugi turizmi.

Kao i pojam „turizam“, tako su i pojam „turist“ definirali mnogi autori koji imaju zadatak što bliže pojasniti i predočiti sam značaj te riječi.

Turist mora otputovati iz mjesta stalnoga prebivanja u neko drugo mjesto te tamo privremeno boraviti u cilju zadovoljenja svojih potreba. Turistom se smatra svaki posjetitelj koji provodi najmanje jednu noć u destinaciji koju posjećuje i to u nekom javnom ili privatnom smještajnom objektu (Stić, 2010).

Jedna od najcitiranijih definicija ovoga pojma dolazi od sociologa turizma Erika Cohena (1974:25) te glasi: „Turist je dobrovoljni, privremeni putnik koji putuje u očekivanju zadovoljstva koje mu mogu pružiti novosti i promjene doživljene na relativno dugom i neučestalom dvosmjernom putovanju“ (Čavlek i sur., 2011:27).

3.1. Turizam i povijest

Povijest turizma privlači mnoge teoretičare koji istražuju izvore o nastanku turizma, karakteristikama, vremenskim razdobljima te utjecajima i posljedicama. Neki teoretičari vežu početak turizma s prisustvovanjem na raznim sportskim događajima kao što su antičke Olimpijske igre, viteške igre ili putovanja zbog posjeta raznim svetištima (Kesar, Pirjevec, 2002).

Prometne mogućnosti imale su više utjecaja nego bilo koja druga sila u industriji, no ipak samo takve promjene nisu bile dovoljne za stvaranje turizma. Potreban preduvjet razvoja bilo je bogatstvo, raspoloživ dohodak namijenjen putovanju te životni stil i moda koji su ostali jednako važni kao u današnje vrijeme (Jenkins, Lickorish, 2006).

Povijesni razvoj turizma prema UNWTO-u dijeli se u sljedećih pet vremenskih razdoblja (Kesar, Pirjevec, 2002.):

- rano doba (prve civilizacije, Grčka, Rim, Azija);
- srednje doba (V. – XIV. stoljeće, hodočašća, istraživačka putovanja);
- doba renesanse (XIV. – XVII. stoljeće, edukativna putovanja „Grand Tour of Europe“);
- industrijska revolucija (1750. - 1850., razvitak gradova, parni stroj);
- moderni turizam (razvoj prometa, osobna potrošnja, masovni turizam).

Jasno je vidljivo iz prikazane podjele kako je razdoblje industrijske revolucije temelj stvaranja preduvjeta za današnji turizam. Globalizacija, urbanizacija i modernizacija predstavljaju sve pojave vezane uz omasovljavanje turizma. Radne i životne navike ljudi nepovratno su se promijenile.

Nakon 2. svjetskog rata oporavlja se svjetsko gospodarstvo, liberalizira se kretanje te turistička potražnja uvelike raste. Sve veći dolazak putnika u receptivna područja po nižim cijenama i sve većim standardima usluga bio je moguć zbog proširenja mreže prometnih puteva te poboljšanja prometnih sredstava. Dolazi do pojave masovnoga turizma koji ima pozitivne, ali i negativne utjecaje, pri čemu se kao negativni posebno ističu nekontrolirani razvoj turizma i pretjerano korištenje prirodnih resursa turističkih

destinacija. Međutim, isto tako valja napomenuti da ovo razdoblje visoke faze razvoja turizma karakterizira i velike pomake u pružanju kvalitetnijih usluga smještaja, prehrane i pića te svih ostalih usluga koje su vezane uz boravak turista u turističkim destinacijama, gdje se posebna pozornost pridaje uređenju, privlačnosti i funkcionalnosti turističkih destinacija. U nastojanju što jače stimulacije dolaska turista u destinaciju posebno se razvija sve kompleksnija propaganda turizma pomoću razvoja promotivnoga sadržaja (Kesar, Pirjevec, 2002).

3.2. Turizam u Hrvatskoj

Hrvatski turizam općenito, a posebice primorski turizam, temeljna je odrednica razvoja gospodarstva. Udio turizma u hrvatskom BDP-u je ogroman, a iznosi čak i do 20%.

Hrvatska po bogatstvu i atraktivnosti prirodnih resursa premašuje brojne zemlje svijeta. Posebna komparativna prednost naše zemlje jest činjenica da su ti resursi prostorno raspoređeni u tri bitno različite turističko-geografske regije, a istodobno se veoma razlikuju po svojem izgledu, karakteristikama i svojstvima. Te regije mogu razvijati i specifičnu turističku ponudu te različite oblike sportsko-rekreacijskih aktivnosti. Na osnovi prirodnih, ali i antropogenih karakteristika prostor Hrvatske može se regionalno podijeliti u tri turističke makroregionalne cjeline:

- Jadranska turistička regija;
- Gorsko-planinska turistička regija;
- Panonsko-peripanonska turistička regija.

Opće je poznato da je naglasak hrvatskoga turizma često pogrešno stavljen isključivo na Jadransku turističku regiju. Odmor, relaksacija na moru, sport, rekreacija i *fitness* glavni su motivi dolaska domaćih i stranih turista u destinacije ove makroregije.

U Republici Hrvatskoj turizam se razvijao u nekoliko faza. Prva faza obuhvaća razdoblje pojava sličnih turizmu (do druge polovice 19. st.). Riječ je o posjetima Zadru kao postaji na hodočašćima u Svetu Zemlju i osnivanjima prvih lječilišnih središta poput Daruvarskih Toplica, Stubičkih Toplica i Varaždinskih Toplica.

Drugu fazu (od druge polovice 19. st. do 1. svjetskoga rata) obilježava približavanje udaljenih mjesta izgradnjom prometnica i uvođenje parobrodskih linija na Jadranskom moru. Otvaraju se prvi hoteli, ponajprije u Opatiji, ali i u Zagrebu, Samoboru, Zadru, Crikvenici, Dubrovniku i dr. Pišu se prvi turistički vodiči, organiziraju istraživačka putovanja na Velebit i jadransku obalu, dok primorska mjesta postaju središtima lječilišnoga turizma. U razdoblju između dvaju svjetskih ratova turizam je doživio snažan zamah s prosječno milijun turista godišnje, većinom domaćih, ali i onih iz Čehoslovačke, Austrije i Njemačke. Uvode se boravišne pristojbe, otvaraju mjenjačnice, izdaju turističke revije te uspostavljaju domaće i međunarodne zrakoplovne linije.

Nakon 2. svjetskoga rata došlo je do obnavljanja turističke infrastrukture uništene u ratnim razaranjima te njezine nacionalizacije. Proglašavaju se nacionalni parkovi i parkovi prirode. Turistički savez Hrvatske utemeljen je 1953. godine. Tijekom ekonomske ekspanzije 1960-ih počinju se graditi mnogi turistički objekti, hoteli, marine, kampovi, pa i cijela naselja, uglavnom na Jadranu, ali i u kontinentalnoj Hrvatskoj (toplice u Hrvatskome zagorju i Slavoniji, područja nacionalnih parkova u Lici i Gorskom kotaru). U bivšoj Jugoslaviji Hrvatska je ostvarila više od 3/4 inozemnoga turističkog prometa.

Početak 1990-ih dolazi do pretvorbe i privatizacije turističkih poduzeća. Nažalost, privatizacija kao motor poduzetništva nije provedena kvalitetno i posljedice osjećamo još i danas. Tijekom Domovinskoga rata zbog ratne opasnosti i blokade prometnih veza turizam je gotovo u potpunosti stao i bio je dakako u drugome planu. Do novoga zamaha došlo je nakon 1995., a poglavito nakon 2000. godine kada niz hrvatskih turističkih mjesta bilježi snažan porast broja inozemnih turista, a Hrvatska je pri vrhu svjetske turističke potražnje (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62763#start>, 5. 2. 2022.).

3.3. Brojke hrvatskoga turizma

U današnje vrijeme „novoga normalnog“ izazvano pandemijom bolesti COVID-19 turizam u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, posebice je izazovna djelatnost. Mjere protiv

širenja bolesti u mnogim su zemljama stroge i sprečavaju fluktuaciju turista. Izazov Hrvatske jest predstaviti se kao sigurna destinacija kako bi i dalje održala žilu kucavicu svojega gospodarstva – turizam. Često spominjana rekordna 2019. godina prema broju noćenja i turističkoj zaradi može se nadmašiti tek uz sigurnu epidemiološku situaciju. U nastavku slijedi prikaz osnovnih pokazatelja razvoja hrvatskoga turizma.

Tablica 2. Osnovni pokazatelji razvoja turizma

	1980.	1985.	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.	2015.
Broj postelja (u 000)	692	820	863	609	710	909	910	1.029
Broj turista (u 000)	7.929	10.125	8.498	2.438	7.136	9.995	10.604	14.343
Broj noćenja (u 000)	53.600	67.665	52.523	12.885	39.183	51.421	56.416	71.605
Prosječan broj noćenja po postelji	77	83	61	21	55	57	62	70
Prosječan broj noćenja po dolasku turista	6,8	6,7	6,2	5,3	5,5	5,1	5,3	5

Izvor: Turizam u brojkama 2020.

U tablici je vidljivo kako se broj turista, noćenja i postelja povećava od 1980. do ratnoga razdoblja kada turizam razumljivo pada na svoje najniže grane u novijoj povijesti. Od 1995. nadalje turistički pokazatelji neprekidno rastu. Vidljive su i promjene u trendovima turista. Od prosječnih 6,8 noćenja po dolasku 1980. došlo je do pet noćenja 2015. godine. Smatra se da je razlog tome taj što turisti današnjice sve više kombiniraju dvije ili više destinacija na jednom putovanju, stoga kraće ostaju na jednom mjestu.

U tablici 3. prikazani su prihod od turizma u rekordnoj 2019. godini, kao i usporedba s pandemijskom 2020. godinom, BDP te udio turizma u BDP-u u kalendarskoj godini.

Tablica 3. Prihodi od turizma

	2019.	2020.	INDEKS 2020./2019.
BDP (u mil. EUR)	53.983	49.070	90,9
Prihodi od turizma (u mil. EUR)	10.539,1	4.346,5	41,2
Udio turizma u BDP-u (u %)	19,5	8,9	45,4

Izvor: Hrvatska narodna banka

U tablici 3. vidljiva je ogromna razlika između 2019. i 2020. godine po svim pokazateljima. Ova je tablica odabrana kao odličan primjer usporedbe godine s najboljim pokazateljima i godine u kojoj je pandemija pomrsila račune svima. U 2020. zabilježen je drastičan pad dolazaka i noćenja gostiju u svim hrvatskim županijama u odnosu na rekordnu 2019. Pandemijom korona virusa u doba socijalnih distanci, karantena, samoizolacija i *lockdowna* prorijedila su se putovanja u cijelom svijetu, pa tako i ona kojima su ranija prilično česta odredišta, naročito u najtoplijim mjesecima, bila u Hrvatskoj.

Tako je u 2019. ukupan BDP Hrvatske iznosio gotovo 54 milijarde eura, a u 2020. godini 49 milijardi. To znači da je BDP 2020. godine iznosio oko 91% BDP-a 2019. godine. Nadalje, prihod od turizma u 2019. godini iznosio je oko 10,5 milijardi eura, a 2020. samo 4,3 milijarde eura. Drastičan pad vidljiv je u odnosu snaga 2019. i 2020. što se tiče prihoda turizma. Tako prihod turizma 2020. godine čini samo 41% prihoda iz 2019. godine. Makroekonomski pokazatelj udjela turizma u BDP-u također mnogo govori o važnosti turizma u gospodarstvu, kao i o razlikama u ovim dvjema godinama. Udio turizma u DBP-u 2019. godine bio je čak 19,5%. 2020. godine taj se postotak smanjio na 8,9%, ali ne zbog rasta ostalih čimbenika, već zbog pada turističkih pokazatelja.

4. Sportski turizam

Sport i turizam kao dvije društveno-ekonomske pojave imaju poveznice koje datiraju još iz daleke prošlosti. Razvili su se u dva međusobno ovisna, društvena i ekonomska fenomena modernoga društva. Sport današnjega vremena generira mnoga putovanja dionika sporta i promjene mjesta boravka, a sve u cilju zadovoljenja potreba sve zahtjevnijega korisnika krajnjega turističkog proizvoda.

Gotovo je nemoguće zamisliti turističku destinaciju bez sporta, odnosno sport je u primarnom ili sekundarnom obliku neizostavna turistička ponuda u destinaciji. Kada se rezoniraju primarna i sekundarna ponuda, zaključujemo da je upravo to razlog putovanja turista. Sport današnjice u suvremenom turizmu ima važnu ulogu te je njegova uporaba u rastućem trendu.

Zajedničkim djelovanjem sporta i turizma stvara se nova vrsta selektivnoga turizma – sportski turizam. Mnogi su pozitivni učinci koje sport donosi za lokalnu zajednicu i destinaciju te se iz razvijanja sporta razvija i turizam, stoga ne čudi povezivanje sporta i turizma u pojam „sportski turizam“. Kretanjem dionika u obliku njihovih putovanja i korištenja turističkih usluga, uzevši u obzir sportaše profesionalce, rekreativce te pasivne pratitelje raznih sportskih aktivnosti i manifestacija, razvijaju se turizam i sama destinacija te je upravo u tome izražena međuovisnost turizma i sporta (Korać, 2021).

Turizam je promovirao neke sportske aktivnosti kao što su i razne sportske aktivnosti promovirale turistička putovanja i sportske aktivnosti u slobodno vrijeme. Stoga se može reći da turizam i sport pružaju usluge jedan drugome.

4.1. Definiranje pojma *sportski turizam*

Univerzalna definicija sportskoga turizma ne postoji. Pri definiranju toga pojma moglo bi se reći da je broj definicija jednak broju autora. Između 1993. i 2014. godine Van Rheenen, Cernaianu, Wille i Sobry (2016) samo su u časopisu *Sport & Tourism* objavili čak trideset i jednu definiciju sportskoga turizma.

Sportski turizam kao pojam moguće je objasniti na više načina, odnosno s raznih stajališta. Definicije sportskoga turizma nekih autora, kao i podjela te objašnjenje pojmova koji se odnose na sport i turizam, sportski turizam i turistički sport, znanstvenici razmatraju na sličan način.

Joy Standeven i Paul de Knopp sportski turizam, sa stajališta aktivnosti, definiraju kao sve oblike aktivnosti i pasivne uključenosti u sportsku aktivnost u kojoj se sudjeluje povremeno ili organizirano u nekomercijalne ili poslovne/komercijalne svrhe koje podrazumijevaju putovanje od mjesta boravka ili obavljanja posla (Radicchi, 2013).

Varaldo definira sportski turizam kao skup putovanja koji ljude odvodi na kraća ili duža vremenska razdoblja od svojih mjesta prebivališta radi vježbanja natjecateljskih ili amaterskih sportskih aktivnosti ili sudjelovanja u sportskim događanjima u ulogama gledatelja i navijača. Vježbanje ili sportska priredba mogu biti glavni razlozi putovanja ili važni motivi koji ljude potiču na putovanja (Radicchi, 2013).

Prema objašnjenjima sportskoga turizma razlikuju se aktivni ili pasivni sportski turisti. Aktivni su turisti uključeni u sportske aktivnosti tijekom svojega putovanja u čijem središtu može i ne mora biti sport. S druge strane, pasivni turisti promatraju različite sportske događaje ili slične atrakcije koje su usko vezane uz sport poput posjećivanja muzeja posvećenih određenim vrstama sporta (Bartoluci i Škorić, 2009).

S obzirom na brojne podjele i definicije sporta, sportskoga turizma i turističkoga sporta, Gammon i Robinson prikazuju model koji se sastoji od dviju strana koje sugeriraju spajanje u „sport i turizam“.

Slika 1. Razlike između sportskoga turizma i turističkoga sporta

Izvor: Gammon, S. i Robinson, T. (2003.): Sport and tourism: a conceptual framework

Slika 1. prikazuje različitosti značenja sportskoga turizma i turističkoga sporta, odnosno dva različita pojma koja se spajaju u sport i turizam. Njihova osnovna razlika jest razlog putovanja u destinaciju. Pojam *sportski turizam* označava sport kao glavni razlog posjeta destinaciji u kojoj se sport i odvija, bez obzira na ulogu posjetitelja koji mogu biti od profesionalnoga sportaša do gledatelja, dok se pod pojmom *turistički sport* uzima u obzir aktivnost turista na putovanju kojima sport nije glavni razlog posjećivanja destinacije.

Analizirajući sve navedene definicije stranih i domaćih autora i znanstvenika, može se zaključiti kako za odvijanje sportskoga turizma kao jednoga od selektivnih oblika turizma nisu presudni godišnje doba i vremenske prilike, odnosno da se sportski turizam kao takav može razvijati cijelu godinu. Pored toga glavnog preduvjeta za cjelogodišnje odvijanje za sportski se turizam može zaključiti da on postaje način života i to za profesionalne sportaše kojima je sport zanimanje i glavni izvor prihoda, za rekreativce koji imaju tradiciju odlazaka na skijanje, jedrenje ili planinarenje te za gledatelje i navijače koji pasivno prisustvuju sportskim manifestacijama (Korać, 2021).

4.2. Sportski turizam u Hrvatskoj

Autori u Hrvatskoj pod pojmom *sportski turizam* podrazumijevaju poseban oblik turizma u kojemu prevladavaju sportski motivi za putovanje i boravak u određenim turističkim mjestima i centrima (Vukonić i Čavlek, 2001).

Bartoluci (2003), s obzirom na ulogu sporta i rekreacije kao motiva turističkih putovanja, razlikuje sljedeće oblike sportskoga turizma:

- natjecateljski sportski turizam;
- ljetni sportsko-rekreacijski turizam;
- zimski sportsko-rekreacijski turizam.

Kada je riječ o natjecateljskom sportskom turizmu, on najčešće podrazumijeva putovanja sportaša, trenera, sudaca i publike koja prati određeni sportski događaj. Najčešće je riječ o sudjelovanju ili praćenju velikih sportskih priredbi kao što su Olimpijske igre te svjetska i europska prvenstva. Ostvaruje se u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku, što pak ima smisla s obzirom na to da je riječ o najvećim hrvatskim gradovima.

Glavni primjeri vezani uz nogomet i ovaj rad bili bi utakmice hrvatske nogometne reprezentacije, nastupi najuspješnijih hrvatskih klubova u europskim natjecanjima ili međusobne utakmice. Navedeni primjeri privlače najviše publike, uzrokuju najveći broj putovanja, a glavni su akteri redom profesionalni sportaši.

Zimski sportsko-rekreacijski turizam najčešće se odvija u planinskim zimskim centrima te nudi aktivnosti poput skijanja, klizanja, skijaškoga trčanja ili drugih sportskih aktivnosti na snijegu i ledu. S obzirom na površinu Hrvatska obiluje atraktivnim domaćim destinacijama kao što Skijalište Platak, Sljeme, Čelimbaša i Tršće.

Ljetni sportsko-rekreacijski turizam kod nas se najčešće odvija na moru, ali prisutan je i uz rijeke te na jezerima i planinama. Također, ljetni sportsko-rekreacijski turizam odražava se u aktivnostima poput šetnji, planinarenja, sportova na vodi ili golfa.

Slika 2. Utakmica na dnu Modroga jezera

Izvor: Slobodna Dalmacija

Na slici 2. prikazana je revijalna nogometna utakmica koja se održala na presušenom dnu Modroga jezera pokraj Imotskoga iz 2020. godine. Bila je odigrana jubilarni petnaesti put, a igra se ovisno o vremenskim uvjetima. Ovaj spektakl održao se pred više od 1000 gledatelja (prema nekima čak i više od 2000) te je savršen primjer ljetnoga sportsko-rekreacijskoga turizma, kao i dovitljivosti tamošnjega stanovništva. Jedinstveni događaj uvijek završava neriješenim rezultatom između „Vilenjaka“ i „Vukodlaka“, iako je rezultat naravno u drugom planu. Prva utakmica na dnu presušenog Modrog jezera odigrana je još davne 1943. godine.

4.3. Nogometni turizam

Nogomet kao sport značajan je za razvijanje cjelogodišnjega turizma, a njegovu važnost potrebno je sagledati i s financijskoga stajališta. Uzevši u obzir da je u sezoni 2018./2019. dvadeset najuspješnijih nogometnih klubova ostvarilo prihod od 9,3

milijarde eura, to prikazuje ekonomsku korist koja se dobiva u obliku nogometa. Mnogo je čimbenika koji ulaze u ostvarenu dobit, kao što su transferi igrača, prava na emitiranje utakmica, prodaja ulaznica i godišnjih pretplata, prodaja dresova i suvenira posvećenih nogometu, ponuda filmskih projekcija o povijesti kluba, obilazak sportskih muzeja, stadiona i mnogih drugih znamenitosti

(<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/sports-businessgroup/deloitte-uk-deloitte-football-money-league-2020.pdf>, 7. 2. 2022.).

Najveća natjecanja u nogometnom svijetu poput kontinentalnih prvenstava, svjetskoga prvenstva, europske Lige prvaka ili južnoameričke *Copa America* privlače velik broj nogometnih turista u turističku destinaciju. Kroz takva se natjecanja generira velika potrošnja turista koji moraju otputovati u određenu destinaciju, osigurati smještaj i ulaznice za utakmice, a česta je i kupovina suvenira.

Svjetsko nogometno prvenstvo u Rusiji 2018. godine smatra se najskupljim prvenstvom u povijesti održavanja, a prema procjenama oko 12 milijardi dolara bilo je namijenjeno samom prvenstvu. Najveća ulaganja odnose se na izgradnju prometne infrastrukture u koju je uloženo oko šest milijardi dolara. Kada razmatramo sportsku infrastrukturu, uviđamo da je u nju uloženo pet milijardi dolara. Sagrađeno je ili obnovljeno 12 stadiona, a ulagalo se u smještajne jedinice i izgradnju hotela.

Tijekom trajanja prvenstva zemlju je posjetilo oko 570 000 turista čija se ukupna potrošnja kretala oko 600 milijuna eura. Analiziramo li zapošljavanje, uoči i za vrijeme prvenstva, zaposleno je dodatnih 100 000 radnika u različitim sektorima te je prema statistici u toj godini zabilježena najmanja nezaposlenost u Rusiji u posljednjih 20 godina. Velika posjećenost stadiona potvrđena je time što je ukupno na cijelom prvenstvu prisustvovalo 3 572 000 ljudi te je u prosjeku po jednoj utakmici na stadionu nazočilo 47 371 gledatelj, što je u razdoblju cijeloga prvenstva generiralo prihod od prodaje ulaznica u iznosu od otprilike 782 milijuna dolara (<https://www.theeconomyjournal.eu/texto-diario/mostrar/1522249/the-economicimpact-of-the-russia-world-cup>, 7. 2. 2022.).

Među najveće promjene u sportskom turizmu posljednjih desetljeća ubrajaju se promjene koje se odnose na smanjenje sezonalnosti u sportu i turizmu. Mnoge zemlje

upotrebljavaju sport za ublažavanje sezonskih fluktuacija u turističkim tokovima. Na primjer, europska nogometna natjecanja koja su se uglavnom održavala u sezonama jesen/zima proširena su na sva četiri godišnja doba.

4.4. Nogometni turizam i Hrvatska

Najveći rezultat u povijesti hrvatske reprezentacije postignut je na Svjetskom prvenstvu u Rusiji gdje je hrvatska nogometna reprezentacija postala viceprvakom svijeta. Takav uspjeh ostavio je sjajan dojam za sport i učinio neizmjereno puno za promociju zemlje te će zasigurno imati važnu ulogu u dovođenju novih turista koji će htjeti upoznati prirodnu ljepotu, tradiciju, kulturu i popratne turističke sadržaje „male zemlje s velikim sportašima“.

Nogometni turizam pogodan je za razvoj cjelogodišnjega turizma, a upravo je to ono što Hrvatskoj iznimno nedostaje. Premda je turistička zemlja, hrvatski se turizam još uvijek oslanja ponajviše na sezonalnost u obliku ljetnoga odmora. Promocija turizma Hrvatske temelji se na ljetnom kupališnom turizmu te prirodnim i kulturnim znamenitostima. Nogometni turizam u obliku nogometnih kampova, pripreme nogometnih klubova i nacionalnih vrsta, akademije te škole nogometa razvijen je najviše u Istri i Međimurju, o čemu će biti više riječi kasnije. Nogomet je sveprisutan u gotovo svim većim mjestima u Hrvatskoj.

Prema Demiru (2004) glavni su zahtjevi nogometnih klubova pogodna klima, dobra smještajna infrastruktura, dobri nogometni tereni te organizacija turnira. Uz potrebna ulaganja u infrastrukturu Hrvatska bi mogla postati popularna destinacija poput Turske. Naime, Turska se razvila u poželjnu destinaciju mnogih nogometnih ekipa, pa tako i hrvatskih klubova. Nogometni uvjeti, bogata dodatna ponuda i infrastruktura uz popratne sadržaje čine mjesta poput Anatalije vrlo zanimljivim odabirom.

Hrvatski nogomet na svjetskoj mapi nogometa djeluje sjajno, a glavni je razlog tome hrvatska nogometna reprezentacija koja dugi niz godina ostvaruje dobre rezultate i promovira zemlju u najboljem svjetlu, što svakako uključuje i promoviranje turizma Republike Hrvatske. U nastavku slijedi tablica 15 najbolje rangiranih nogometnih reprezentacija prema FIFA-i u 2021. godini.

Tablica 4. 15 najbolje rangiranih reprezentacija prema FIFA-i u 2021. godini

POZICIJA	REPREZENTACIJA	UKUPNI BODOVI
1.	Belgija	1828
2.	Brazil	1826
3.	Francuska	1786
4.	Engleska	1755
5.	Argentina	1750
6.	Italija	1740
7.	Španjolska	1704
8.	Portugal	1660
9.	Danska	1654
10.	Nizozemska	1653
11.	SAD	1648
12.	Njemačka	1648
13.	Švicarska	1642
14.	Meksiko	1638
15.	HRVATSKA	1620

Izvor: vlastita izrada prema <https://www.fifa.com/fifa-world-ranking/ranking-table/men/>, 7. 2. 2022.

FIFA-ina tablica, premda nesavršena zbog načina bodovanja, svejedno daje vrlo dobar uvid u konstantu najboljih svjetskih reprezentacija. Hrvatska trenutno zauzima prestižno 15. mjesto uzevši u obzir kvalitetu današnjega nogometa, ali i velika očekivanja Hrvata.

Turizam i nogomet u Hrvatskoj mogu se sagledati u obliku sljedećih značajki (Dujmović i Barišić, 2004.):

- utakmice;
- pripreme i kampovi;
- odmor i oporavak nogometaša;
- rehabilitacija nogometaša.

Pored uspjeha nogometne reprezentacije i pojedinih klubova (ponajviše GNK-a Dinamo Zagreb što se europskih natjecanja tiče), za nogometni je turizam potrebno mnogo više, a pod time se najviše misli na kvalitetnu infrastrukturu. Nogometni stadioni u Hrvatskoj nisu na razini europskih, pa čak ni regionalnih stadiona, u kojima u kompleksu pratitelji, turisti i ostali koji prisustvuju utakmicama imaju priliku koristiti se raznim ugostiteljskim, trgovačkim, edukacijskim te ostalim pratećim uslugama. Dovoljno nam govori izjava poznatoga nogometnog agenta Andyja Bare kako mu je vratar belgijske reprezentacije Thibaut Courtois nakon gostovanja na Maksimiru rekao da je to „najružniji stadion koji je vidio“.

Razvojem infrastrukture te izgradnjom novih nogometnih stadiona povećale bi se kvaliteta nogometa, popratnih sadržaja namijenjenih gledateljima, pa tako i gledanost na utakmicama. Osim razvoja nogometa unutar zemlje te nacionalnoga prvenstva s novim modernim stadionima otvara se mogućnost i organizacije velikih natjecanja, kao što je Europsko prvenstvo, koji donose veliku zaradu u obliku dolaska značajnoga broja nogometnih turista koji prisustvuju takvim nogometnim natjecanjima.

Analizirajući nogometne pripreme i nogometne kampove, ponešto je bolja situacija vezana uz terene i smještajne kapacitete, naročito u Istarskoj županiji, no za kvalitetnu potpunu uslugu koja će zadovoljiti najkvalitetnije nogometne ekipe potrebno je pružiti potpunu uslugu koja osim terena i hotela uključuje i sportske ambulante, dvorane te fitness centre. Na taj bi se način povećao i broj nogometnih ekipa, što ujedno pridonosi smanjenju sezonalnosti, odnosno popunjenosti smještajnih kapaciteta u predsezoni i postsezoni (Bartoluci i sur., 2021.). Neki od ključnih dionika u kreiranju i pružanju usluga održivoga sportskoga turizma svakako su dovoljno educirani zaposlenici.

O važnosti edukacije u području sporta i turizma raspravlja Breslauer (2010) naglašavajući da je pitanje kvalitete radne snage važno jer o zaposlenicima ovisi na koji će način turisti doživjeti kreirane turističke sadržaje, dok Thwaites i Chadwick (2005) analiziraju važnost kvalitete pruženih usluga za razvoj konkurentnoga sportskog turizma istovremeno naglašavajući specifičnosti sportskoga turizma u tom kontekstu.

Slika 3. Lopte s grbom HNS-a

Slika 4. Hrvatski nogometaši

Izvor: www.novolist.hr/sport/nogomet <https://hns-cff.hr/hns/sredista/srediste-split/> 14. 1. 2022.

5. Nogomet i turizam na primjeru Istarske i Međimurske županije

Hrvatska nogometna reprezentacija kao okosnica nogometnoga turizma svoje je pripreme u prošlosti često održavala u susjednom Čatežu. Kada se razmatraju nogometne pripreme u Hrvatskoj, one se u najvećoj mjeri odnose na pripremanje i dolaska nogometnih ekipa u Istarsku županiju, u zimskom periodu godine i to najčešće tijekom siječnja i veljače kada su stanke u raznim natjecanjima. Upravo zbog svojih komparativnih prednosti koje se najviše odnose na klimu, mnoge nogometne ekipe biraju istarski poluotok kao svoju destinaciju za odrađivanje zimskih priprema. Također, odličnim primjerom središta za pripremu sportaša pokazale su se i Terme Sveti Martin iz Svetoga Martina na Muri. Ovo malo mjesto na samoj granici sa Slovenijom nudi čitav niz sadržaja o kojima se govori u nastavku.

Obje navedene županije svojom turističko-sportskom ponudom koja se odnosi na pripreme nogometaša inozemnih i domaćih klubova te odigravanja prijateljskih utakmica doprinose razvoju turizma Hrvatske. Poseban doprinos imaju obje destinacije kad su na pripremama nacionalne ekipe, odnosno reprezentacije Hrvatske ili neke druge susjedne zemlje.

U Istarskoj županiji trenutno djeluje 59 nogometnih klubova, a u Međimurskoj županiji 68 klubova. Iako je teritorijalno najmanja, Međimurska je županija najgušće naseljena. Gotovo svako mjesto ima svoj nogometni klub. Uz 68 muških nogometnih klubova na području Međimurja postoji i ženski nogometni klub NK NŠ Međimurje-Čakovec koji se natječe u 1. HNL žene.

Iz Istarske županije najuspješniji je klub NK Istra 1961 i natječe se u ligi „Hrvatski telekom Prva liga“, a iz Međimurske je županije najuspješniji klub NK Međimurje koje se danas natječe u 3. HNL-u Sjever, daleko od svojih najuspješnijih prvoligaških dana.

5.1. Istarska županija

Nogometne pripreme u Istarskoj županiji u najvećem se omjeru odvijaju u Medulinu, Rovinju, Poreču, Novigradu i Umagu. U navedenim gradovima kroz pripremne se cikluse odvijaju i pripremni međunarodni turniri koji daju poseban značaj pri odabiru destinacije u kojoj će nogometni klubovi biti smješteni.

Kao dobar primjer u vidu nogometnoga turizma s naglaskom na zimskim pripremama nogometnih ekipa raznih uzrasta, od mlađih kategorija pa sve do prvotimaca, može se istaknuti grad Rovinj. Uzgred rečeno, Rovinj je i najuspješnija odmarališna destinacija u Hrvatskoj u 2019. godini.

Svakoj značajnoj nogometnoj destinaciji od velike je važnosti osnovna ponuda klubovima u koju ubrajamo sljedeće: kvalitetni nogometni tereni, vrhunski hotelski smještaj i visokokvalitetna gastronomska ponuda posebno namijenjena potrebama nogometaša. U Istri te značajke na visokoj razini ima upravo grad Rovinj. U razdoblju zimskih priprema Rovinj je destinacija u koju dolaze mnoge nogometne ekipe iz raznih zemalja, od raznih klubova unutar granica Republike Hrvatske te mnogih ostalih ekipa iz zemalja poput Njemačke, Švicarske, Austrije i Slovenije. Pored mnogih klubova od velikoga su značaja dolasci mlađih uzrasta U15, U16, U19, U21 i ženske nogometne reprezentacije u HNS-ove nogometne kampove koji se redovito odvijaju u Rovinju (<https://www.rovinj-tourism.com/hr/dozivate/outdoor/nogomet>, 8. 2. 2022.).

Rovinj u ponudi ima šest nogometnih terena s dodatnim sadržajima, a važno je istaknuti da su dva terena pod licencom FIFA-e, odnosno posjeduju posebnu oznaku „FIFA Recommended“ što je iznimno važno za dovođenje najkvalitetnijih nogometnih ekipa na pripreme i turnire u destinaciju (<https://www.rovinj-tourism.com/hr/dozivate/outdoor/nogomet/nogometni-tereni>, 8. 2. 2022.).

Grad Rovinj i „MAISTRA Hospitality Group“ posebno se ističu kao destinacija i hotel koji su godinama domaćini hrvatske nogometne reprezentacije. Dolazak reprezentacije u destinaciju svakako je dobra promocija samoga grada i turizma općenito, a kao najveća promocija smatra se promicanje nogometnoga turizma i zimskih priprema.

Hrvatska nogometna reprezentacija u kvalifikacijskom dijelu u Rovinju pripremala se za sljedeća natjecanja:

- Europsko nogometno prvenstvo 2008. godine u Austriji i Švicarskoj;
- Svjetsko nogometno prvenstvo 2010. godine u Africi;
- Europsko nogometno prvenstvo 2016. godine u Francuskoj;
- Svjetsko nogometno prvenstvo 2018. godine u Rusiji.

Hotelski smještaj, koji je naveden kao bitna komponenta, u Rovinju je izvrstan, a posebno MAISTRA-ina hoteli s 5 zvjezdica: „Lone“, „Grand Park“ i „Monte Mulini“ koji svojom opremljenošću, uslugom i dodatnim sadržajima poput saune, zatvorenih bazena, fitnessa, stručnoga osoblja te blizine nogometnih terena mogu zadovoljiti potrebe i zahtjeve kvalitetnih nogometnih ekipa, uključujući igrače i stručni stožer (Maistra Hospitality Group, 2020.).

Slika 5. Pripreme hrvatske reprezentacije u Rovinju

Izvor: <https://hns-cff.hr>

Slika 3. prikazuje trening tijekom priprema hrvatske nogometne reprezentacije u Rovinju.

U Istri se značajni nogometni turizam provodi i u sjeverozapadnom dijelu poluotoka, u gradovima Novigradu i Umagu. Na tom području nalazi se kvalitetna nogometna

infrastruktura s ukupno 20 terena među kojima 11 ima propisane FIFA-ine dimenzije. Smještajne jedinice prilagođene sportašima i njihovim potrebama na pripremama prema vrsti smještaja podijeljene su na hotele, vile uz more, kampove te turistička naselja. Pored nogometnih pripremnih utakmica, nogometnih kampova i međunarodnih turnira od velikoga su značaja i razni susreti nogometnih stručnjaka i trenera te organizacija sportskih seminara pod okriljem krovne nogometne organizacije FIFA-e koje je moguće održavati tijekom cijele godine. (<https://www.coloursofistria.com/hr/sport/nogomet/sjeverozapadna-istra-novi-svijetnogometa>, 8.2.2022.)

Novigrad i turistička kompanija „Aminess“ promaknuli su na višu razinu nogometne pripreme dovođenjem, šest godina zaredom, jednoga od trenutno najjačih klubova Europe – Manchester Cityja – preciznije, mlađe uzraste U18, U19 i U21 koji borave u hotelu „Aminess Maestral“ i treniraju na trima najmodernije opremljenim igralištima u neposrednoj blizini hotela (<https://hrturizam.hr/aminess-hoteli-i-kampovi-ponovnogostili-svjetski-poznatu-nogometnu-akademiju-manchester-cityja/>, 8. 2. 2022.).

Novigrad je organizator uspješnih međunarodnih nogometnih turnira za mlađe uzraste za dječake do 15 godina pod nazivom „Istria Youth Cup“. Koliko je turnir atraktivan, govori činjenica da su tijekom četiri godine održavanja turnira nastupile zvučne ekipe kao što su FC Bayern München, S. L. Benfica Lisabon, FC Chelsea, GNK Dinamo Zagreb, FC Internazionale Milano, A. C. Roma te brojni drugi (<https://www.coloursofistria.com/hr/dogadjanja/istriafootball-youth-cup>, 8. 2. 2022.).

Analizirajući nogometni turizam kao oblik sportskoga turizma u Istarskoj županiji, uviđamo da je Istra najrazvijenija regija prema potrebnim uvjetima poput adekvatnih nogometnih terena, hotelske infrastrukture i dodatnih sadržaja potrebnih sportašima, što potvrđuju česti dolasci hrvatske nogometne reprezentacije koja bira upravo Istru, odnosno Rovinj, kao svoju destinaciju. Prostor za napredak postoji, ali usporedno s ostatkom Hrvatske, cjelokupno gospodarstvo Istre, pa tako i nogometni turizam, daleko je uspješnije.

5.2. Međimurska županija

Međimurska županija ima šezdesetak kulturnih dobara, četiri specijalizirana Centra za interpretaciju baštine, tri zaštićena prirodna lokaliteta, više od 60 turističkih događanja, više od 70 sportskih igrališta, bazena, dvorana, stadiona i 800 km uređenih biciklističkih i pješačkih ruta, prvi ekomuzej u Hrvatskoj, *healthness* koncept, vrhunsku enogastronomsku ponudu, a sve navedeno čini je najuspješnijom destinacijom kontinentalne Hrvatske u 2019. godini (<https://emedjimurje.net.hr/vijesti/drustvo/3575929/najbolji-smo-medjimurje-najuspjesnija-turisticka-destinacija-kontinentalne-hrvatske/>, 8. 2. 2022.).

Sportski turizam u Međimurju opstaje na više destinacija, a svakako u nogometnoj sferi sportskoga turizma prednjače Terme Sveti Martin. U Sv. Martinu na Muri uz hrvatsku nogometnu reprezentaciju već niz godina pripremaju se mlađi uzrasti nogometnih reprezentacija, kao i muška košarkaška vrsta. Brojni nogometni klubovi, pogotovo iz istočnoga dijela Europe, dolaze u Terme Sveti Martin jer mjesto na granici sa Slovenijom nudi kompletnu infrastrukturu za pripremu profesionalnih sportaša.

Neki od profesionalnih sportskih klubova koji svoje pripreme obavljaju u Termama Sveti Martin (uz hrvatsku nogometnu reprezentaciju) su sljedeći: GNK Dinamo, HNK Hajduk, NK Međimurje, FC Everton, FC Slask Wroclaw, FC Al-Nassr i mnogi drugi.

Kvalitetna sportska infrastruktura (pet nogometnih terena), *fitness*, trim staza, klimatizirana sportska dvorana, smještaj 4* (sportski kreveti 200 x 220 cm, sobe s terasom), praonica rublja, *wellness* centar i Lumbalis centar za kralježnicu, WIFI u hotelu i na nogometnim terenima te odlični klimatski uvjeti razlozi su za odabir Terma Sveti Martin. (<https://www.termesvetimartin.com/profesionalne-sportske-pripreme>, 8. 2. 2022.).

Tri od pet nogometnih terena nalaze se 4,6 km od hotela Spa Golfer. Veličine su 101 × 66 m s izgrađenim automatskim sustavom za navodnjavanje i moderno opremljenom klupskom zgradom s dvjema prostranim svlačionicama te nekoliko skladišnih prostora.

Međimurje ima velik potencijal za razvoj turizma. Može se još uvijek reći da je Međimurje nedovoljno turistički prepoznato na turističkoj karti Hrvatske, a da ne govorimo o široj regiji. Za još bolju posjećenost sportskih turista nogometaša Međimurju potrebno je više promocije (Breslauer i sur., 2015).

Slika 6. Nogometni teren u Svetom Martinu na Muri

Izvor: <https://www.sportscroatia.com/nogomet/nogomet-kamp-sv-martin>

6. Zaključak

Sport i turizam dvije su društveno-ekonomske pojave koje su nezamislive jedna bez druge. Sport je u primarnom ili sekundarnom obliku, ovisno o razlogu putovanja turista, neizostavna turistička ponuda u destinaciji. Sport današnjice u suvremenom turizmu zauzima važnu ulogu te je njegova uporaba u rastućem trendu. Stoga ne čudi združenost tih dvaju pojmova u termin *sportski turizam*. Sportski je turizam vrlo širok pojam, ali moguće ga je podijeliti prema vrsti sporta. Prema navedenoj podjeli nogomet je najzastupljeniji sport koji u značajnoj mjeri doprinosi gospodarstvu i razvoju turizma u cijelom svijetu, pa tako i u Hrvatskoj. Nogometni je turizam pogodan za razvoj cjelogodišnjega turizma, pojave koja u Hrvatskoj iznimno nedostaje. To je moguće učiniti uz pomoć organiziranih nogometnih kampova, pripreme nogometnih klubova i raznih selekcija, akademije te škole nogometa. Nogomet sa svojom globalnom popularnošću poprima i u Hrvatskoj, i to ponajviše Istri i Međimurju, sve veći značaj u obliku nogometnih priprema vrhunskih ekipa. Hrvatska nogometna reprezentacija dugi niz godina ostvaruje odlične rezultate i promovira zemlju u najboljem svjetlu, što također uključuje i promoviranje turizma Hrvatske. Međutim, pored uspjeha nogometne reprezentacije i ponekih klubova, za nogometni turizam potrebno je mnogo više, a u tome ponajprije izdvajamo kvalitetnu infrastrukturu. Ono čemu Hrvatska mora težiti kao turistički receptivna zemlja, svakako je proširenje ponude smještajne i sportske infrastrukture s popratnim sadržajima i stručnim kadrovima za razvitak potencijala i razvoj turizma u cijeloj godini.

Obje županije sa svojom turističko-sportskom ponudom koja se odnosi na pripreme nogometaša inozemnih i domaćih klubova te odigravanja prijateljskih utakmica doprinose razvoju turizma Hrvatske jer se ovim oblikom sportskoga turizma produžuje turistička sezona. Poseban doprinos imaju obje destinacije kad su na pripremama nacionalne reprezentacije Hrvatske ili neke naše susjedne zemlje, jer tada u svoje destinacije privlače nogometne obožavatelje koji dolaze i ostaju jedan ili dva dana kako bi mogli biti uz svoje reprezentacije. Nogomet može doprinijeti turističkoj ponudi i u ostalim dijelovima Hrvatske, ali je potrebno ulaganje u sportske objekte, terene i smještajne kapacitete kroz razrađene turističke strategije pojedine županije.

7. Literatura

1. Bartoluci, M. (1995): 'Uloga športa i rekreacije u razvitku hrvatskog turizma', *Tourism and hospitality management*, 1(2), str. 0-0
2. Bartoluci, M., Škorić, S. (2009): *Menadžment sportskog i nautičkog turizma*. Karlovac: Veleučilište u Karlovcu
3. Bartoluci, M., Škorić, S., Andrijašević, M. i suradnici (2021): *Menadžment sportskoga turizma i njegovih srodnih oblika*. Zagreb: Narodne novine d.d.
4. Bartoluci, M., Škorić, S., i Starešinić, Z. (2016): Ponuda sportskog turizma u Hrvatskoj, *Poslovna izvrsnost*, 10(2), str. 9-26
5. Breslauer, N. (2010): 'Edukacija kadrova za potrebe turizma i sporta u Hrvatskoj s osvrtom na Međimursku županiju', *Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu*, 1(1), str. 20-30.
6. Breslauer, N., Gregorić, M., Hegeduš, I. (2015): 'Održivi razvoj turizma u Međimurskoj županiji, Obrazovanje za poduzetništvo - *E4E*, 5(1), str. 99-109.
7. Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici (2011): *Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav*. Zagreb: Školska knjiga d.d.
8. Demir, M., Demir, S. (2004): *Turistik Urun Cesitlendirmesi Kapsaminda Futbol Turizmi: Antalya Bolgesinde Bir Arastirma*. Dokuz Eylul Universitesi Sosyal Bilimler Enstitusu Dergisi
9. Dujmović, P., Barišić, V. (2004): *Nogomet*. U: Bartoluci, M. (ur.), *Sport u turizmu: zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa „Menadžment u sportu i turizmu* (str. 138-144). Zagreb: Kineziološki fakultet
10. Gammon, S., Robinson, T. (2003): *Sport and tourism: a conceptual framework*. Routledge Taylor & Francis Group, *Journal of Sport & Tourism*, Vol. 8, pp. 21-26
11. https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_association_football (27.2.2022)
12. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62763#start> (27.2.2022.)
13. <https://hns-cff.hr/> (27.2.2022.)
14. <https://hns-cff.hr/files/documents/23103/Godisnjak%202021%20HR%20web.pdf>
15. <https://hrturizam.hr/aminess-hoteli-i-kampovi-ponovnougostili-svjetski-poznatu-nogometnu-akademiju-manchester-cityja> (27.2.2022.)

16. <https://popis2021.hr/> (27.2.2022.)
17. <https://slobodnadalmacija.hr/dalmacija/zagora/na-presusenom-dnu-modrog-jezera-odigrana-tradicionalna-nogometna-utakmica-imotski-spektakl-okupio-vise-od-dvije-tisuce-ljudi-1045613> (27.2.2022.)
18. <https://www.britannica.com/sports/football-soccer> (27.2.2022.)
19. <https://www.coloursofistria.com/hr/dogadjanja/istriafootball-youth-cup> (27.2.2022.)
20. <https://www.coloursofistria.com/hr/sport/nogomet/sjeverozapadna-istra-novi-svijetnogometa> (27.2.2022.)
21. <https://www.fifa.com/associations/> (27.2.2022.)
22. <https://www.fifa.com/fifa-world-ranking/men?dateId=id13505> (27.2.2022.)
23. <https://www.hnb.hr/statistika/glavni-makroekonomski-indikatori> (27.2.2022.)
24. <https://www.htz.hr/hr-HR/informacije-o-trzistima/analize-s-podrucja-turizma/turizam-u-brojkama> (27.2.2022.)
25. <https://www.htz.hr/hr-HR/projekti-i-potpore/godisnje-hrvatske-turisticke-nagrade/destinacija-godine> (27.2.2022.)
26. <https://www.rovinj-tourism.com/hr/dozivite/outdoor/nogomet> (27.2.2022.)
27. <https://www.termesvetimartin.com/profesionalne-sportske-pripreme/> (27.2.2022.)
28. <https://www.theeconomyjournal.eu/texto-diario/mostrar/1522249/the-economic-impact-of-the-russia-world-cup> (27.2.2022.)
29. <https://www.unwto.org/search?keys=tourism+definition> (27.2.2022.)
30. <https://www.unwto.org/sport-tourism> (27.2.2022.)
31. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/sports-businessgroup/deloitte-uk-deloitte-football-money-league-2020.pdf>
32. Korać, G. (2021): 'Sport i turizam', Diplomski rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
33. Kralj, M. (2020): 'Promocija sporta u turizmu Republike Hrvatske', Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet
34. Lickorish, L. J., Jenkins, C. L. (2006): Uvod u turizam. Split: Ekokon d.o.o.

35. Opačić, V. (2006) B. Vukonić, N. Čavlek (2001): Rječnik turizma, Masmedia, Zagreb. Geografski horizont, 48 (1-2), 76-76.
36. Petrović, M., Knezović, D., Todorović, M. (2017): Sportski turizam kao komponenta razvoja održivog poduzetništva, Obrazovanje za poduzetništvo
37. Pirjevec, B., Kesar, O. (2002): Počela turizma. Zagreb: Mikrorad d.o.o. i Ekonomski fakultet Zagreb
38. Radicchi, E. (2013): Tourism and Sport: Strategic Synergies to Enhance the Sustainable Development of a Local Context. Physical culture and sport, Studies and research 44, Vol. LVII, DOI: 10.2478/pcssr-2013-0007, Florence: University of Florence, Italy
39. Sobry, C., Liu, X., i Li, J. (2016): 'Doprinos definiranju i kategorizaciji sportskog turizma, Acta turistica, 28(1), str. 7-26
40. Stić, D. (2010): Marketing u turizmu & Marketinški menadžment destinacije. Split: BERETIN d.o.o.

Popis tablica

Tablica 1. Odigrana svjetska nogometna prvenstva	10
Tablica 2. Osnovni pokazatelji razvoja turizma	19
Tablica 3. Prihodi od turizma	20
Tablica 4. 15 najbolje rangiranih reprezentacija prema FIFA-i u 2021. godini	28

Popis slika

Slika 1. Razlike između sportskoga turizma i turističkoga sporta	23
Slika 2. Utakmica na dnu Modroga jezera	25
Slika 3. Lopte s grbom HNS-a.....	30
Slika 4. Hrvatski nogometaši.....	30
Slika 5. Pripreme hrvatske reprezentacije u Rovinju	33
Slika 6. Nogometni teren u Svetom Martinu na Muri	36